

tatlan. Ez az a világ, ahol a magyarok „Európa nége-rei”, mert ahogy az író fogalmaz, „ránk volt írva a szégyenség és a másság”. Egy belgiumi piac sajtókiállata rádöbbsenti egy olyan rettentő igazságra, ami a háború alatt és után születettek generációjának élethosszig tartó keresztje: „Álltunk a sátonál, figyeltük a válogató Odette-et. Hol egyikre, hol másikra mutatott, azután ránk nézett, hogy melyiket szeretnénk. *Nem tudom*, ingattam a fejemet, *bármelyiket szívesen megesszük*. Igazából azonban azt szerettem volna mondani, vedd meg mind, mi valamennyi sajt ízeire kíváncsiak vagyunk. Meg akarjuk kóstolni, fel akarjuk falni mindet, az összest, és még az se lenne elég a belsónket mardosó zsigeri éhség csillapítására. A génjeinkben hordjuk, és ettől semmilyen jóllakás nem tud megszabadítani.” Rokon ez az éhség azzal, amit József Attiláról jegyzett meg a családi krónika, csillapíthatatlan fizikai éhség és a „metafizikai éhség” kapcsolata, amit a fiatal zseni, „a mély V alakú ránccal” homlokán összekapcsolt egymással. A kelet-európai átok azonban nemcsak ebben mutatkozik meg: a *Galambidő*, a kötet egyik legértékesebb novellája az eltékozolt örökségről mesél, a múltó felszínesség oltárán elhamvad a hagyományt, a történelmi folyamatos-ságot szimbolizáló szörmesapka. Nagy nemzeti gyö-

kérvesszítésünkre asszociálunk, ugyanakkor becsülendő az a mértéktartás, amivel Jámborné nem magyarázza túl az eseményeket, meghagyja az olvasónak a nagyobb összefüggések felismerését, finom utalásai a hagyományra és a kisfiú büntudatára elegendő ahhoz, hogy a gondolat magját elvessek.

A *Bagolyasszonyka* az elveszett múlt fölötti fájdalom lírai hangú, drámaiságban kiteljesedett novellája. Vörös Irén odahagyja a régi házat és kertet, beköltözik a városba, de hogy maradjon valami a családi fészekből, megbízza a vadászt, hogy szedje össze neki a kert baglyait. A jóember félreérti a megbízást, s ugyan hozza mind egy szálíg a madarakat, ám nem úgy, mint Vörös Irén gondolta. Hanem holtan. A visszahozhatatlan, a „Pantha rhei” szólal meg az elbeszélésében, fájdalmasan erőteljes színekkel. És mégis, az elégia nem fordul mélabúba, a veszteség nem vált ki nyomott megkeseredést és kiábrándulást. Jámborné Balog Tünde írásaiban az elégia kéz a kézben jár a derűvel és életszeretettel, ösztönösen, mélyen fakadó asszonyi józansággal és gyakorlatiassággal kapcsolódik abba a jóba, amit maga körül talál. Ez a mindenén átütő melegség teszi őt a stiláris ízesség élvezetén túl egyedivé a kortárs magyar irodalomban.

Jakab-Köves Gyopárka

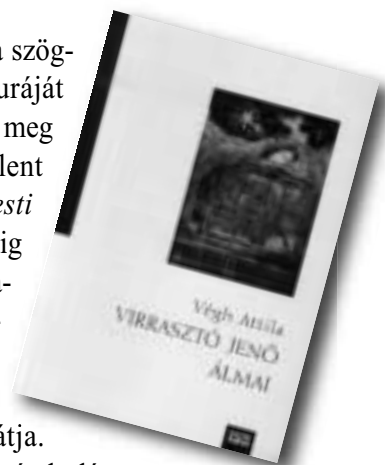
A költők esti lélekvándorlása

Végh Attila:
Virrasztó Jenő álmai,
Magyar Napló, 2012.

A *Virrasztó Jenő álmai* Végh Attila tizenhatodik kötete (amit e sorok írásakor követ a szerző legújabb esszéit magában foglaló tizenhetedik kötet). Végh Attilát – akit az idén József Attila-díjjal tüntettek ki – eddig mint költőt és filozófust ismertük, a *Virrasztó Jenő álmaiban* azonban prózairóként is bemutatkozik nekünk. A novellafüzér főhőse – mondanunk sem kell – Végh irodalmi alteregója. „Zarathustra és Esti Kornél véletlen találkozása Virrasztó Jenőben” – parafrázálja a fülszöveg Lautréamont híres mondatát. Ennél a találkozásnál ott volt Krúdy Szindbádja is, igaz, csak messziről, egy óbudai kis utca gázlámpája alól figyelt; fejét csóválva dörmögött valamit, majd sétatálcáját lendítve elballagott, olyan ember módjára, aki már semmin sem csodálkozik. És ott volt Pesti Kornél, elegáns hallgatásba burkolózva, szokott kiismerhe-

tetlen mosolyával szája szögletében. Az ő figuráját Prágai Tamás alkotta meg (néhány éve megjelent kötetének címe: *Pesti Kornél*), s amire eddig nem volt példa az irodalomban, Pesti felbukkan Végh Attila kötetének lapjain is, mint Virrasztó Jenő barátja. Íme, a költők esti lélekvándorlása.

Végh Attilánál ősszel indul az évszakok körhíntája. A négy ciklusra (*Ősz-Tél-Tavaszi-Nyár*) tagolt kötet nyitómondata: „Ősszel kezdődik minden” (*Prologus*). A *Nyár* ciklusban található a „halálnovellák” (*A macska elbúcsúzik, Hajmunka*). A nyári halálhír mindig megrendítőbb. „...aztán hírt kapott, hogy egy lány, akibe húsz évvel azelőtt kicsit szerelmes volt, meghalt autóbalesetben” (*A macska elbúcsúzik*). „Az elmúlt hét a halál hete volt” (*Hajmunka*). Esti Kornél megteremtője, Kosztolányi nem hitt a halál



utáni életben. Virrasztó Jenő-Végh Attila sem hisz benne. „Van-e élet a halál után? Soha nem hallott ostobább kérdést. Hiszen a halál éppen az, ami után nincs élet” – jelenti ki a *Hajmunkában*. Ostoba kérdés? A remény mindig ostoba.

Alig két-három oldal terjedelmű írások ezek a novellák (leghosszabb és legtalányosabb közülük *A szag*), némelyik inkább csak vázlat, ami (ti. a vázlatosság) illik korunkhoz. Hanyag kézzel odavetett skicceknek is nevezhetnénk őket – e műfajnak pont Kosztolányi volt a mestere, a gyors vágásokkal dolgozó Kosztolányi (ezt a „filmes” technikát fejlesztette tökélyre később Kosztolányi tanítványa, Mándy Iván), de míg Kosztolányi ideges tömondatokot írt, Végh Attila prózája lassúbb sodrású (ha beszélhetünk sodrásról ilyen rövid terjedelmű írások esetében); Végh meditatív alkat Kosztolányihoz képest. Virrasztó Jenő nyugodtabb, mint az örökös lázban égő Esti Kornél (Zarathustráról nem is beszélve). Inkább Szindbádhoz áll közelebb (lásd a *Sötét anyag* és *Az elmúlt Balaton* című novellákat). Estinek még minden szenzáció, ami a szeme elé kerül – Virrasztó semmin sem lepődik meg igazán, a hatos villamoson összefüggéstelenül monologizáló hajléktalanon sem, s bár pillanatra felkelti másnapos érdeklődését a vacogó emberi rones, odaül hozzá és megszólítja („Avass be, testvér”), a hálásan rázúduló zagyva szóözön elől hamarosan elmenekül. Óvatos duhaj. De valami mégis történt; Virrasztó, hazatérve, lefekszik, s azon veszi észre magát, hogy, akár a hajléktalannak a villamoson, neki is: „Szabályosan és kérlelhetetlenül vacogni kezdett a foga.” Az olvasó pedig tudja, nem a januári hidegtől.

Mint említettük, Estinek még minden szenzáció (tegyük hozzá gyorsan: nem a szó mai értelmében), míg Virrasztó, kicsit rezignáltan bár, de tudomásul veszi a világot. Két különböző kor szülöttei ők. Kettejük között pedig ott van az elmúlt száz év, ami alatt, ne feledjük, többet élt át az emberiség, mint előtte ezer év alatt. A két kor szülöttei között az a különbség, hogy míg őseink izgatott várakozással néztek a jövő, a kezdődő huszadik század elé, addig mi legszívesebben felszálnánk egy időgépre, ha lenne ilyen, elrepülnénk az ő korukba és ott maradnánk. Virrasztó is visszavágyik ama sokunk által jobbnak vélt régmúltba. „Virrasztó és Tarló tudták, hogy nincs reinkarnáció, de azt is tudták, hogy ők éltek már egyszer, épp a nagy századforduló idején, a pezsgő szellemű, mégis selyemfényű, álmatag

korban” – olvashatjuk a *Kerberosz ugat* című novellában. S bár a lélekvándorlásban sem hisz, a gondolattal szívesen eljátszik Végh Attila. A 2046 hőse Cosmo, az író: Virrasztó reinkarnációja. Azon már nem is csodálkozunk, hogy az elbeszélés végén az emberiség szinte egyetlen pillanat alatt megsemmisíti önmagát. (Hogyan is végződhetne másképp egy, a távoli jövőben játszódó történet, amit *most* írtak? Hiába, a miénk már rég nem a pozitív utópiák kora.) Cosmo csak azért éli túl a katasztrófát, mert éppen alkotói szabadságon van – a világűrben. Bérelt űrhajója ablakából nézi végig a pusztulást, majd kényelmesen hátradől, és – mit is tehetne mást, hiszen író –, írni kezdi új regényét – Virrasztó Jenőről. A történet, bár eredeti szándéka bizonyonnyal nem ez, mégis hüen tükrözi a jelen költőjének lelkiállapotát. Melyikünk ne érezné úgy mostanában, mintha a világűrben egyedül keringve írna – magának?

De, toll- és laptopforgatók, mielőtt sajnálni kezdenénk magunkat, olvassuk el Végh Attila *Átlagemberek* című novelláját, mely irodalmi életünk szomorú szatírája. Virrasztó a könyvhét első napján elindul (mint Zarathustra a hegyről), hogy dedikálja frissen megjelent kötetét, de ami ennél is fontosabb számára: „Legalább találkozik írókkal, költőkkel, vagyis a barátaival, akik nem olyan undorítóak, mint az átlag, nem érdekli őket karrier és elismerés.” Vicces Jakab, a novellista azért állítja meg hősünket, hogy: „Virrasztó – kurátor ismerősei révén – segítsen neki megszerezni valami ösztöndíjat.” Döbbenetes Károly, a „hazafias regényíró” új könyvéről akar „dicsérő cikket” íratni vele. (Itt derül ki, hogy hősünk – ellentétben Krúdy Szindbádjával – nem a levegőből él; újságnál dolgozik, nem véletlenül ostromolják annyira az íróársak.) Az *Elveszett illúziók* írója, Balzac mondta az írókról, hogy „a dicsőség mártírjai, fegyencek, akik életfogytiglan tartó sikerhez vannak láncolva”. Kosztolányi – épp az egyik Esti Kornél-történetben – az irodalmi életet egy elmeegógyintézet társalgójához hasonlítja. (A novella címével, pontosabban azzal, amit sugallni akar, nem értek egyet. *Átlagember* alatt én a huszonnégy óras szolgálatot teljesítő ápolónőt értem és mindazokat, akik minden hajnalban bejárnak valami munkahelyre, éhbérért húzni az igát. Azt se tudják, mi az az alkotói támogatás, karrier az ő szótárunkban annyit jelent, nem teszik utcára őket az első leépítésnél. Bizony, nem ők a helyezkedők, a köpönyegforgatók,

jobbra is, balra is kacsintgatók, csak érdekből barátokozók. Minden bűnük az, hogy néha morognak a főnök háta mögött. De ezt már csak zárójelben teszsem hozzá.)

Emlékek, álmok, gondolatok, víziók kavarnak Végh Attila novelláiban – költői prózájának mégsem, költő prózájának annál inkább nevezhetjük írásait. A költői próza különben is veszélyes terület; csábító, buja ingovány, ahol nagyon könnyen és gyorsan el lehet merülni, és ahol csak kevesen ismerik a járását. Úgy is mondhatnánk, születni kell rá, hogy jó költői prózát írjon valaki. Ebben a műfajban nálunk eddig

Krúdy a „csúcstartó”. Végül is a jó próza is költészet – líra, anélkül, hogy mindenáron költői akarna lenni. Végh Attila tudatosabb és fegyelmezettebb alkotó annál, hogy ezzel ne lenne tisztában; írásaiban pont annyi költészet és pont annyi filozófia van, amennyi kell, se több, se kevesebb, s úgy hiszem, kötetének ez a legfőbb erénye.

A *Virrasztó Jenő álma*it Kettős Tamás illusztrálta (az ő nevét nem Végh találta ki); grafikai a művész határozott fejlődéséről tesznek tanúbizonyságot.

Barna T. Attila

Balladába hulló szavak

Czegő Zoltán:
Katonabogár,
Pallas-Akadémia
Könyvkiadó,
Csíkszereda, 2011.

Sokjelentésű szó a bogár. Alapjelentésén (szárnyas rovar) kívül megnevezheti az emberi szem pupilláját, valakinek rigolyás természetét, fekete éjben fényforrást, kisgyermeket, akit csucsujgatunk, és a lányt, akivel lefekszünk. Czegő Zoltán új regénye – *Katonabogár* – a két utóbbi létezését, létállapotot vizsgálja, járja körül. A lány az élet kútja, aki szép, tiszta szerelemben, tisztességes házasságban megfogyan és gyereket szül, csakhogy...

Csakhogy számtalanszor felborul az élet rendje, és ha felborul, akkor megbicsaklik a szó, balladába hull, mert csak a ballada örvényeiben képes kimondani a kimondhatatlant.

Erre vállalkozott Czegő Zoltán.

Kedves falujában, Szenesen (más munkáiból is ismert településnév, tulajdonképpen a Kisküküllő menti Bordos) úgy élnek a székelyek, ahogy Ida hegyén a pásztorok, a Nílus áradásos partvidékén a földművelők, ahogy Háránban Jákob tarka bárányaival, ahogy Hebron völgyében a pátriárkák éltek. Nem okafogyott hasonlatok végett kerültek ide ezek a figurák és színhelyek. Czegő regényében Üdö Márton (Nyirő Józseftől kölcsönzött regényhős) már Bethlen Gábor korában is élt, s ez a székely Matuzsálem úgy egyezkedik az Úristennel, mint az Ótestamentum pátriárkái Jáhvéval. Szükség van erre az egyezkedésre, mert különös dolgok történnek.

Mindjárt a legelején megüti a szó az olvasót: „Rebi néne át a pallón, ott tért balra fel az úton.” Arany János vonzás-terében vagyunk hát, ő indít balladát mondatöredékkel: „Vörös Rébék általmant a / Keskeny pallón s elrepült”.

Rebi néne, Szenes falu másik időtlenül idős öregje különös, piros bogarakat pillantott meg az ablakpárkányon. Katonabogarakat.

Másnapra megtelt a háza, s hiába irtotta azokat petroleummal, mésszel, hiába ásta el meszesgödörbe, szaporodtak, szaporodtak, aztán eltűntek, s csak a temetőkertben bukkantak föl újra. De akkor ott már a másik vén-séggel, Üdö Mártonnal értekezett, mit jelenthet ez a bogárinvázió, milyen borzalmak hírnökei ezek a rusnyaságok. Csak sejtették a bajt, a jelek olvasásához kellett a fiatal, termékeny erő, a makulátlan szűz, kellett a szépségesen szép Birtalan Lenke, a falu első leánya, akinek mását a híres székely népballadából olyan jól ismerjük:

*„Júlia szép leány egykoron kimöne,
Búzavirág szödni, a búzamezőbe,
Búzavirág szödni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott mulatni.
Föl is föltekinte a magos egekbe,
Egy szép gyalog ösvény hát ott jödögél le,
Azon ereszködék fodor fejér bárány...”*

Őt teremti újjá Czegő Zoltán.

A „szüzek serögibe” elragadott lány (ikerpárja a nagyszentmiklósi kincs egyik korszóján is látható!) min-



jobbra is, balra is kacsintgatók, csak érdekből barátokozók. Minden bűnük az, hogy néha morognak a főnök háta mögött. De ezt már csak zárójelben teszsem hozzá.)

Emlékek, álmok, gondolatok, víziók kavarnak Végh Attila novelláiban – költői prózájának mégsem, költő prózájának annál inkább nevezhetjük írásait. A költői próza különben is veszélyes terület; csábító, buja ingovány, ahol nagyon könnyen és gyorsan el lehet merülni, és ahol csak kevesen ismerik a járását. Úgy is mondhatnánk, születni kell rá, hogy jó költői prózát írjon valaki. Ebben a műfajban nálunk eddig

Krúdy a „csúcstartó”. Végül is a jó próza is költészet – líra, anélkül, hogy mindenáron költői akarna lenni. Végh Attila tudatosabb és fegyelmezettebb alkotó annál, hogy ezzel ne lenne tisztában; írásaiban pont annyi költészet és pont annyi filozófia van, amennyi kell, se több, se kevesebb, s úgy hiszem, kötetének ez a legfőbb erénye.

A *Virrasztó Jenő álma*it Kettős Tamás illusztrálta (az ő nevét nem Végh találta ki); grafikai a művész határozott fejlődéséről tesznek tanúbizonyságot.

Barna T. Attila

Balladába hulló szavak

Czegő Zoltán:
Katonabogár,
Pallas-Akadémia
Könyvkiadó,
Csíkszereda, 2011.

Sokjelentésű szó a bogár. Alapjelentésén (szárnyas rovar) kívül megnevezheti az emberi szem pupilláját, valakinek rigolyás természetét, fekete éjben fényforrást, kisgyermeket, akit csucsujgatunk, és a lányt, akivel lefekszünk. Czegő Zoltán új regénye – *Katonabogár* – a két utóbbi létezés, létállapotot vizsgálja, járja körül. A lány az élet kútja, aki szép, tiszta szerelemben, tisztességes házasságban megfogyan és gyereket szül, csakhogy...

Csakhogy számtalanszor felborul az élet rendje, és ha felborul, akkor megbicsaklik a szó, balladába hull, mert csak a ballada örvényeiben képes kimondani a kimondhatatlant.

Erre vállalkozott Czegő Zoltán.

Kedves falujában, Szenesen (más munkáiból is ismert településnév, tulajdonképpen a Kisküküllő menti Bordos) úgy élnek a székelyek, ahogy Ida hegyén a pásztorok, a Nílus áradásos partvidékén a földművelők, ahogy Háránban Jákob tarka bárányaival, ahogy Hebron völgyében a pátriárkák éltek. Nem okafogyott hasonlatok végett kerültek ide ezek a figurák és színhelyek. Czegő regényében Üdö Márton (Nyirő Józseftől kölcsönzött regényhős) már Bethlen Gábor korában is élt, s ez a székely Matuzsálem úgy egyezkedik az Úristennel, mint az Ótestamentum pátriárkái Jáhvéval. Szükség van erre az egyezkedésre, mert különös dolgok történnek.

Mindjárt a legelején megüti a szó az olvasót: „Rebi néne át a pallón, ott tért balra fel az úton.” Arany János vonzás-terében vagyunk hát, ő indít balladát mondatöredékkel: „Vörös Rébék általmant a / Keskeny pallón s elrepült”.

Rebi néne, Szenes falu másik időtlenül idős öregje különös, piros bogarakat pillantott meg az ablakpárkányon. Katonabogarakat.

Másnapra megtelt a háza, s hiába irtotta azokat petroleummal, mésszel, hiába ásta el meszesgödörbe, szaporodtak, szaporodtak, aztán eltűntek, s csak a temetőkertben bukkantak föl újra. De akkor ott már a másik vén-séggel, Üdö Mártonnal értekezett, mit jelenthet ez a bogárinvázió, milyen borzalmak hírnökei ezek a rusnyaságok. Csak sejtették a bajt, a jelek olvasásához kellett a fiatal, termékeny erő, a makulátlan szűz, kellett a szépségesen szép Birtalan Lenke, a falu első leánya, akinek mását a híres székely népballadából olyan jól ismerjük:

*„Júlia szép leány egykoron kimöne,
Búzavirág szödni, a búzamezőbe,
Búzavirág szödni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott mulatni.
Föl is föltekinte a magos egekbe,
Egy szép gyalog ösvény hát ott jödögél le,
Azon ereszködék fodor fejér bárány...”*

Őt teremti újjá Czegő Zoltán.

A „szüzek serögibe” elragadott lány (ikerpárja a nagyszentmiklósi kincs egyik korszóján is látható!) min-

